

STAPPENPLAN

hoe een ethische vraag of ethisch dilemma professioneel verantwoord te analyseren:

FASE 1: ORIËTERENDE FASE: DE SITUATIE EN HET DILEMMA

1. **Wat is precies de situatie?**

- Wat speelt er en wie zijn de belangrijkste betrokkenen in hun verhouding tot de cliënt?
- Wat zijn de *waarden en normen* en *belangen* die hier spelen?
- Wat zijn de wettelijke kaders in deze situatie?
- Heb je voldoende onderscheid gemaakt tussen feiten enerzijds en normatieve en subjectieve beweringen anderzijds?

2. **Wat is voor jou de vraag of het dilemma?**

Welke waarden botsen hier en waarom? Speelt er ook een conflict van plichten?

3. **Wat zijn de handelingsmogelijkheden** en wat zijn daar de voor- en nadelen van?

FASE 2: DE WEGING OF OORDEELSVORMENDE FASE (vanuit normatieve theorieën en beroepscode)

4. Vanuit de **plichtethiek**: welke morele *plichten* – o.a. uit de **beroepscode!** - spelen hier? Wat zeggen ze in relatie tot de handelingsmogelijkheden?

5. Vanuit de **gevolgenethiek**: welke doelen of gevolgen beogen de diverse betrokkenen? Wat biedt het grootste voordeel voor zoveel mogelijk mensen?
In de *jeugdhulp*: wat zijn de gevolgen voor m.n. het kind?

6. Vanuit de **deugdeethiek**: welke kwaliteiten, eigenschappen en emotionele krachten van jou als hulpverlener worden in dit dilemma aangesproken?

7. Welke **consequenties** hebben de vragen 4, 5 en 6 voor de *handelingsmogelijkheden* (zie vraag 3)?
Zijn er nieuwe mogelijkheden en/of voor- en nadelen bijgekomen?

FASE 3: DE BESLUITVORMING

8. Naar welke handelingsmogelijkheid neig je en welke punten uit de voorgaande weging – met name welke artikelen uit de beroepscode - wegen daarbij het zwaarst en waarom?

9. **Toetsing** op sociale rechtvaardigheid, gevolgen en beroepscode:

- ✓ *Als het mij zelf betref, zou ik de oplossing kunnen accepteren?*
- ✓ *Zou je andere cliënten op dezelfde wijze behandelen?*
- ✓ *Kun je je eindoordeel verantwoorden naar consequenties voor de gevolgen (vraag 5)?*
- ✓ *Kun je je eindoordeel verantwoorden op basis van de beroepscode (vraag 4)?*
- ✓ *Heb je voldoende overlegd met collega's (moreel beraad met toets op beroepscode)?*

10. Wat is je **besluit**?

Verantwoord je besluit/handelen tegenover de cliënt, resp. andere relevante personen in/bij deze casus. En leg de verantwoording - mede op basis van de beroepscode - vast in het dossier.

Buitink/Ebskamp/Groothoff 2019

Het boek *Moresprudentie. Ethiek en beroepscode in het sociaal werk* is geschreven door Jaap Buitink, Jan Ebskamp en Richard Groothoff. Uitgave *ThiemeMeulenhoff*. Tweede druk 2019. Zie: www.moresprudentie.nl

Tip: in de tweede druk van *Moresprudentie* wordt het Stappenplan met een casus uitgewerkt (hoofdstuk 4, pag. 139 t/m 145).

Zie volgende pagina: uitleg van enkele belangrijke begrippen.

Belangrijke begrippen

Beroepscode

De beroepscode beschrijft waarden en normen die binnen de beroepsgroep als belangrijk worden gezien en op basis waarvan professionals hun gedrag verantwoorden. Op hoofdlijnen geeft de beroepscode aan wat in bepaalde morele situaties of bij bepaalde morele dilemma's prioriteit krijgt. De meest bekende – maar niet per se de belangrijkste - norm is die van de geheimhoudingsplicht. De belangrijkste is in veler ogen de 'centrale waarde': het bevorderen dat mensen in hun sociaal-culturele context tot hun recht komen.

Ethiek

Ethiek betreft het systematisch nadenken over en reflecteren op het moreel handelen: waarom worden

Ethisch dilemma

Een ethisch dilemma berust op een conflict van waarden. Wanneer een sociaal werker bijvoorbeeld kindermishandeling signaleert, kan de (beroeps)waarde vertrouwelijk om te gaan met privacy conflicteren met de (beroeps)waarde niet lijdzaam toe te zien als iemand schade wordt toegebracht. Kenmerk van een ethisch dilemma is dat je een keuze moet maken; je kunt niet kiezen en elk van de beschikbare opties kent nadelen.

Moreel beraad

Moreel beraad (ook morele oordeelsvorming of moreel forum genoemd) is een geleide discussie over een ethische kwestie. Het gaat dan om de vraag met welke geldende (beroeps)waarden en normen we ons beroepsmatig handelen kunnen verantwoorden.

Moresprudentie

Moresprudentie is het systematisch verzamelen van morele afwegingen, beslissingen en keuzes die in de beroepspraktijk gemaakt worden. De term is afgeleid van het begrip 'jurisprudentie'.

Moresprudentie komt tot stand middels een moreel beraad en biedt houvast in nieuwe vergelijkbare gevallen; veel afwegingsfactoren zijn veelal herkenbaar.

Zie ook: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Moresprudentie>

Norm

Een norm is de vertaling van een waarde in gedragsregels voor het juiste handelen. Normen zijn concrete richtlijnen voor het handelen, gebaseerd op waarden. Uit de waarde gehoorzaamheid volgt bijvoorbeeld de norm: je moet je ouders of leraar gehoorzamen. Dit is een positieve norm (gebod).

Normen kunnen ook negatief geformuleerd zijn. Het gaat dan om verboden, zoals: je mag niet stelen of je mag niet discrimineren. De normen (artikelen) in de beroepscode zijn positieve normen (geboden).

Professionele autonomie

Professionele autonomie is de handelingsruimte – ook wel de discretionaire ruimte genoemd –, die de professional nodig heeft om zelfstandig en zorgvuldig te handelen. Professionele autonomie impliceert een eigen verantwoordelijkheid van de professional om zijn functie en taken te toetsen aan de voorwaarden voor een goede en verantwoorde beroepsuitoefening, zoals geformuleerd in beroepsstandaarden als beroepscode en beroeps- of competentieprofiel.

Waarde

Waarden zijn opvattingen over wat we over het algemeen wenselijk vinden. Bijvoorbeeld opvattingen over hoe een samenleving zou moeten functioneren. Rechtvaardigheid is een voorbeeld van een waarde; in onze samenleving vinden we dat mensen rechtvaardig (eerlijk en gelijk) moeten worden behandeld.